

SANATAIDEOPETTAJA

Tulevaisuuden toiveammatti

Selvitys sanataideopetuksen tilasta 2020-luvulla

SUOMEN
SANATAIDEOPETUKSEN
SEURA

1. Alkusanat	4
2. Sanataide Suomessa	7
2.1. Mitä sanataide on?	7
2.2. Sanataidetoimijat Suomessa	8
3. Sanataideopettajien koulutuksen tarve ja perusteet	10
3.1. Sanataideopetuksen merkitys	10
3.2. Sanataiteen perusopetus osana taiteen perusopetusjärjestelmää	11
4. Sanataideopettajien koulutus ja osaamisen vahvistaminen	13
4.1. Sanataideopettajien/pedagogien koulutusväylä	13
4.2. Sanataideopettajien pätevyysvaatimukset ja osaaminen	13
4.3. Sanataidepedagogiikan keskeisiä osaamisalueita	15
4.4. Sanataideopettajan/sanataidepedagogin tutkinto	16
5. Lopuksi	19
LÄHTEET	21

1. Alkusanat

Suomen Sanataideopetuksen seura on sanataideopetuksen kattojärjestö ja Taiteen perusopetusliiton (jatkossa TPO-liitto) jäsen. Seura on valtakunnallisesti toimiva organisaatio, joka edistää sanataiteen tuntemusta ja asemaa Suomessa. Seurassa on 87 jäsentä, joista 20 yhteisöjäseniä (12/2021).

Sanataide on taiteenalana, erityisesti taiteen perusopetuksen alana, verrattain pieni ja saa mediassa melko vähän näkyvyyttä. Sanataiteen ammattilaisia työskentelee kuitenkin laajasti yhteiskunnan eri sektoreilla, kuten taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa, eri kasvatus- ja koulutusasteilla, museoissa, kirjastoissa ja vanhustalveissa. Sanataideopettajien ja -kasvattajien koulutustausta on heterogeeninen, eikä sanataideopettajaksi pätevöittävää tutkintoa ole mahdollista suorittaa. Ammattiin pätevöittävän koulutuspolun ja tutkintonimikkeen puuttuminen tekee sanataiteesta poikkeuksellisen taiteenalan taiteen perusopetuksen kentällä, ja koulutusväylän puute heijastuu vahvasti koko sanataideopetuksen kenttään. Koska tutkintoväylää ei ole, sanataideopetuksesta ilmestyy hyvin vähän akateemista tutkimusta. 2020-luvulla olemme tilanteessa, jossa meillä on lukuisia kentällä työskenteleviä sanataideopettajia, joille on töitä, tarvetta ja tilausta, mutta ei koulutuspolkua, jota pitkin he voisivat pätevöityä ammattiin. Koska kysyntä sanataiteen ammattilaisille on kasvava, tarvitaan alalle yhä uusia osaajia.

Kun Opetushallitus vuonna 2017 päätti taiteen perusopetuksen laajan ja yleisen oppimäärän perusteista, aukeni myös sanataiteen perusopetukselle mahdollisuus tarjota laajan oppimäärän mukaista opetusta. Sanataiteen taiteen perusopetuksen avaaminen laajalle oppimäärälle synnytti samalla sanataidekasvatuksen kentällä tarpeen uusien ammattilaisten kouluttamiseen sekä ammatissa toimivien henkilöiden osaamisen vahvistamiseen. Tämä tulee esiin mm. Opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteen perusopetus 2020-selvityksestä. (Luoma 2020, 52).

Koska sanataideopettajien koulutuksen tarve on ilmeinen ja alaan kohdistuva kiinnostus kasvavaa, on syntynyt laaja kirjo eri laajuisia (täydennys)koulutusohjelmia. Ne tarjoavat sopivan pohjakoulutuksen omaaville alasta kiinnostuneille mahdollisuuden suuntautua sanataideopetukseen sekä jo alalla toimiville mahdollisuuden laajentaa omaa osaamistaan. Eri laajuisia koulutuksia tarjoavat tällä hetkellä mm. Turun Kirjan talo, Etelä-Pohjanmaan opisto (25 op), Hämeen kesäyliopisto (25 op), Snellman kesäyliopisto (28 op) ja Työväen akatemia (25 op). Sanataidekoulut ja niiden taustaorganisaatiot ovat omia koulutuksia järjestämällä vastanneet siitä, että alan ammattilaisten osaaminen kehittyy. Sanataideopettajien koulutus ei kuitenkaan voi olla yksin kolmannen sektorin toimijoiden tehtävä.

Sanataideopetuksen seuran vuonna 2015 toteuttamassa koulutuskyselyssä (28 vastaajaa) kävi ilmi, että sanataideopettajina työskentelevillä on yleisimmin suoritettu tutkinto humanistisista tieteistä. Koulutustasot vaihtelivat kandidaatin tutkinnosta tohtorin tutkintoon. Avoimessa osuudessa kävi ilmi, että suurin osa vastaajista koki puutteita erityisesti muodollisessa pedagogisessa pätevyydessä. Vaikka vastaajilla saattoi olla taustalla monen vuoden kokemus sanataideopettajana työskenteleystä, pedagogisia opintoja ei ollut ehkä lainkaan. Vaikka vastaajien määrä on verrattain pieni suhteessa sanataideopetuksen alalla työskenteleviin ammattilaisiin, sen voi tulkita kuvaavan melko laajasti ammattilaisten koulutustaustaa ja kokemusta omasta osaamisestaan.

Jotta tulevaisuudessa taattaisiin sanataiteen taiteen perusopetusta järjestävien oppilaitosten mahdollisuus toteuttaa laadukasta, korkeatasoista ja taiteen perusopetuksesta säädetyn lain mukaista opetusta, on ehdottoman tärkeää suunnata katse sanataideopettajien koulutukseen. Huoli heikkenevästä luku- ja kirjoitustaidosta on toistuva aihe niin mediassa kuin opetus- ja kasvatusalalla.

Sanataidepedagogiikka on olemassa oleva, vahva työkalu lasten luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Jotta sanataideopetuksen menetelmät ja mahdollisuudet tunnustetaan ja tunnustetaan, tarvitaan alalle koulutusta ja akateemista tutkimusta.

Tässä selvityksessä kartoitetaan sanataideopetuksen nykytilaa, syntyhistoriaa sekä opettajien ammatinkuvaa ja osaamisvaatimuksia. Lopuksi esitämme vaihtoehtoja sanataideopettajien koulutusväylän rakentamiseksi. Suuntamme katseemme lähitulevaisuuteen, mutta myös seuraaville vuosikymmenille. Sanataidepedagogiikka on vahva taidekasvatuksen alue, jota ei tällä hetkellä osata täysin hyödyntää sen potentiaalista huolimatta. Sanataide antaa välineitä tunnistaa ja käyttää erilaisia kielellisiä rekisterejä. Se auttaa tunnistamaan kertomuksen rakenteita ja luomaan omia tarinoita. Sanataide auttaa meitä toimimaan muuttuvassa maailmassa yksin ja osana yhteisöjä.

Suomessa laadittu Sanataiteen taiteen perusopetussuunnitelman opetuksen perusteet on maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen asia. Vuonna 2017 Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Lapsenpäivä-palkinnon sanataidekasvatusta ja -koulutusta tarjoavalle Sanaratas ry:lle. Palkinto myönnettiin suomen kielen rikkauden vaalimisesta ja lasten innostamisesta tarinoiden maailmiin. Sanataide on kirjattuna kaikkien kasvatus- ja koulutusasteiden opetussuunnitelmien perusteisiin varhaiskasvatuksesta aina toiselle asteelle asti. Sanataide on siis Suomessa nostettu valtiollisella tasolla merkittäväksi taidekasvatuksen muodoksi. Toivomme, että tämä tulee näkymään tulevaisuudessa myös konkreettisina tekoina.

Vaikka tässä selvityksessä keskiössä on lapsille ja nuorille tarjottava sanataiteen taiteen perusopetus ja tarve opettajien kouluttamiseen, haluamme korostaa sanataiteen laajuutta ja alan potentiaalia niin opetus- ja kasvatusalalla kuin sosiaali- ja terveyssektorilla. Sanataide on tultavuuden ala, joka ruohonjuuritasolla kukoistaa ja voi hyvin. Tarvitsemme kuitenkin taiteen alan rakenteiden uudistamista ja vahvistamista sanataiteen ammattilaisten kasvun ja alan jatkuvuuden turvaamiseksi.

Turussa 26.1.2022

Suomen sanataideopetuksen seuran puolesta

Veera Vähämaa

2. Sanataide Suomessa

2.1. Mitä sanataide on?

Yksi sanataiteen alan keskeinen erityispiirre on käsitteen laajuus. Sanataide on reflektiivinen ja nopeasti yhteiskunnallisiin muutoksiin reagoiva taiteenala, joka on jatkuvassa uudelleenmäärittelyn tilassa. Keskustelu siitä, mitä kaikkea ”sanataide” tarkoittaa, on alan ammattilaisten piirissä vilkasta. Kulttuurin digitalisaation myötä kirja-ala on kokenut valtavia muutoksia 2000-luvulla. Se heijastuu myös sanataideopetuksen kenttään ja sanataiteilijoiden ammattiin.

Sanataide kattokäsitteenä sisältää monia mahdollisuuksia. Sen alakäsitteitä ovat mm. sanataideopetus, sanataidekasvatus ja soveltava sanataide. Käsitteen joustavuus antaa alalle mahdollisuuden reagoida uusiin ilmiöihin ja uusien ikäluokkien muuttuviin tarpeisiin nopeasti. Toisaalta käsitteen laajuus asettaa haasteen sen täsmälliselle määrittelylle. Ytimekkäästi sanataide voidaan määrittellä kattokäsitteeksi tuotoksille, teoksille ja prosesseille, jotka syntyvät kielellisesti. Sanataide kattaa suullisen ja kirjallisen ilmaisun sekä yksilölliset ja yhteisölliset prosessit. Se ammentaa laajasti muista taiteenlajeista. Siinä missä termi ”kaunokirjallisuus” palautuu yhä usein julkaistuihin ja painettuihin teoksiin, sanataiteen formaatit ja foorumit ovat moninaisia. Sanataiteen taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet pohjaavat laaja-alaiseen tekstikäsitteeseen, jossa huomioidaan se, että tekstejä voidaan tuottaa ja vastaanottaa kirjoitetussa, puhutussa, visuaalisessa, audiovisuaalisessa ja digitaalisessa muodossa (ks. esim. Vantaan Sanataidekoulun opetussuunnitelma). Sanataideopetus tukee myös monilukutaidon kehittymistä. Monilukutaito merkitsee taitoa vastaanottaa, tuottaa ja arvioida tekstejä monipuolisesti sekä käsitellä niitä erilaisten välineiden avulla.

Kun laki taiteen perusopetuksesta (1992) hyväksyttiin, yhdeksi taiteen perusopetuksen alueeksi valittiin sanataide. Näin termi vakiintui erityisesti lasten ja nuorten sanataideopetuksen ja -kasvatuksen käyttöön (Puikkonen 2018,175). Käsite on kuitenkin yhä monelle alan ulkopuoliselle vieras ja alalla toimivat joutuvat usein avaamaan käsitettä tarkemmin. Sanataidekasvattaja Pia Krutsin hahmottelee käsitettä kolmijaon kautta (Krutsin 2021):

1. Sanataide on luovaan, kielelliseen ilmaisuun keskittyvää harrastustoimintaa, yksi taiteen perusopetuksen yhdeksästä taiteenalasta. Sanataideharrastuksessa taideteoksen tärkein osa on taiteen tekemisen prosessi, joka on yhteisöllinen. Sanataidetta tehdään yhdessä.

2. Sanataide on kirjallisuuden yleisötyötä, joka saattaa kirjoja ja lukijoita yhteen mielikuvituksellisin tavoin. Voidaankin puhua myös kirjallisuuden edistämistyöstä ja lukemisen monimuotoisuuden tukemisesta.

3. Sanataide on myös soveltava taiteenala. Tässä muodossaan se tuo kielellisen ilmaisun ja kaunokirjallisuuden keinot erilaisiin ympäristöihin, vaikkapa taidenäyttelyyn, työnohjaukseen tai ryhmäkotiin.

Sanataideopetuksessa käsitellään kirjoitettua, puhuttua tai kuvitettua kieltä. Opiskelussa painotetaan vastaanottoa ja omaa ilmaisua. Tiivistetysti sanataidekasvatuksen perustavoite on tukea oppilaan suullisen ja kirjallisen ilmaisun kehittymistä (<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sanataide-taiteen-perusopetuksessa-2005-2021>). Sanataidekasvatus keskittyy luovaan ilmaisuun, omaäänisyyteen ja rohkeuteen kieliopin sijaan. Tämä on ehkä perustavanlaatuisin ero sanataideopetuksen ja koulun äidinkielen opetuksen välillä. Luova kirjoittaminen ja sanataide lähenevät termeinä toisiaan, mutta sanataideopetuksessa korostetaan tekstuaalisten formaattien moninaisuutta, esimerkiksi suullinen ilmaisu voi olla mitä suurimmassa määrin sanataidetta.

2.2. Sanataidetoimijat Suomessa

Suomessa toimii tällä hetkellä 11 tahoa, jotka toteuttavat joko sanataiteen taiteen perusopetusta tai/ja erilaisia sanataidekursseja ja -ryhmiä. Sanataidekoulut toimivat usein kansalaisopistojen yhteydessä tai omina yhdistyksinään, joiden rahoitus tulee kunnalta tai/ja erilaisten julkisten tahojen ja yksityisten säätiöiden tukemien hankkeiden muodossa. Sanataideopetusta järjestävien organisaatioiden kattojärjestönä toimii vuonna 2003 perustettu Suomen Sanataideopetuksen seura.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttaman Taiteen perusopetus 2020 -selvityksen mukaan oppilaita sanataiteen perusopetuksen piirissä lukuvuonna 2019–2020 oli yleisessä oppimäärässä 624 ja laajassa oppimäärässä 67 (Taiteen perusopetus 2020, 14). Vantaan sanataidekoulu on ainoa sanataidekoulu, joka saa opetustuntimäärään perustuvaa valtion osuutta. Vertailun vuoksi on syytä huomioda, että vuonna 2021 vos-oppilaitoksia oli yhteensä 139. Esimerkiksi käsityön taiteen perusopetusta tarjoavia oppilaitoksia on valtion osuuden piirissä 6, sirkusoppilaitoksia 5 ja musiikkioppilaitoksia 88. (Opetushallitus 2021)

Sanataide mainitaan myös peruskoulun (perusopetuksen) opetussuunnitelman perusteissa: ”Opetus tutustuttaa moniin kulttuurisisältöihin, joista keskeisiä ovat sanataide, media, draama, teatteritaide sekä puhe- ja viestintäkulttuurit. Sanataiteeseen kuuluu kaunokirjallisten tekstien kirjoittaminen ja tulkitseminen.” (Opetushallitus 2014; 104, 160, 287.)

Sanataideopetuksen kenttää tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että taiteen perusopetuksen oppilasmäärät kertovat hyvin vähän alan suosiosta ja harrastuneisuudesta. Esimerkiksi Vantaan Sanataidekoulun varhaiskasvatuksen työpajoissa oli vuonna 2020 mukana 786 lasta, peruskoulujen työpajoissa 853 lasta ja muissa tapahtumissa, kuten museopajoissa ja yleisötapahtumissa 713 lasta. Tämän lisäksi koulutuksiin ja luennoille osallistui 157 aikuista (Åhlgren 2020). Tamperelaisen Sanataideyhdistys Yöstäjän varhaiskasvatuksen työpajoihin osallistui vuonna 2019 700 lasta, koulutyöpajoihin 3190 lasta ja näyttelytoimintaan 4700 lapsikävijää. Tämän lisäksi ikäihmisten ryhmätoimintaan osallistui 280 henkilöä, kirjallisuustapahtumiin ja muihin yleisötapahtumiin 2350 henkilöä ja sanataidekoulutuksiin 80 henkilöä (Yöstäjä 2021).

Kaikissa Suomen kunnissa, joissa sanataidetoimintaa järjestetään, yhdistykset tekevät laajaa yhteistyötä kirjastojen, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, kuntien ja kaupunkien kulttuurikasvatusohjelmien sekä sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Koska sanataidetoimijat ovat pääasiassa yhdistyksiä, ne kykenevät joustavaan sektori- ja kuntarajat ylittävään yhteistyöhön. Sanataidetoimijat järjestävät aktiivisesti erilaisia tapahtumia, kursseja ja työpajoja eri ikäryhmille ja sanataidepalveluiden määrän kysyntä on lisääntynyt huomattavasti viime vuosina. Sanataidetoimijoilta tilataankin enenevässä määrin myös erilaisia koulutuksia esimerkiksi kirjastojen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstölle.

3. Sanataideopettajien koulutuksen tarve ja perusteet

3.1. Sanataideopetuksen merkitys

Lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaito on puhuttanut laajasti 2010-luvun lopulla ja 2020-luvun alussa. Suomalaisnuorten luku- ja kirjoitustaito ovat heikentyneet viime vuosina niin dramaattisesti, että nykyajan tekstiyhteiskunnassa toimiminen on osalle peruskoulusta valmistuvista nuorista haastavaa (HS 1.10.2017). Kansallisen koulutuksen arvioinnin keskuksen Karvin raportit ovat olleet paikoin herättelevää luettavaa. Lukutaidon edistämiseen on viime vuosina kohdennettu laajasti resursseja esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman Kansallisen lukutaitofoorumin muodossa. Usein keskusteluissa korostuu huoli lukutaidosta, mutta kirjoitustaidosta ei puhuta lainkaan yhtä paljon. Kirjoitustaitotutkimus onkin Suomessa jäänyt lukutaitotutkimuksen varjoon (ks. esim. Kauppinen 2021). Lukutaidon ja kirjoitustaidon merkitystä osana demokraattista yhteiskuntaa ei voi liiaksi korostaa. Vaikka sanataidekasvatus on saanut jalansijaa lukutaidon edistämiseen keskittyvissä hankkeissa, sanataidekasvatuksen kentällä on menetelmällisyyttä ja pedagogista osaamista, jota ei täysimittaisesti tunnusteta tai tunnusteta. Tämä johtuu pitkälti siitä, että taidekasvatuksen alana sanataide on pieni ja vähän tunnettu verrattuna esimerkiksi kuvataidekasvatukseen tai musiikin opetukseen.

Sanataidekasvatuksen marginaalinen asema johtuu pitkälti etabloituneiden koulutusväylien ja tätä kautta akateemisen tutkimuksen puutteesta. Sanataide ei ole vielä saavuttanut opetusmenetelmänä uskottavuutta laajojen ja kontrolloitujen tutkimusten kautta. Luovasta kirjoittamisesta ja tarinoiden käytöstä opetuksessa ja tuen tarjoamisen välineenä on kirjoitettu runsaasti kansainvälisissä julkaisuissa (Kivijärvi 2020). Tutkimukset sanataiteen hyödyntämisestä opetuksessa osoittavat kuitenkin, että sanataiteen sovellukset tukevat esimerkiksi kriittistä ajattelua ja oppimaan oppimista (ks. esim. Duesbery ja Justice 2015).

Sanataide mainitaan myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa: ”Opetus tutustuttaa moniin kulttuurisäilytöihin, joista keskeisiä ovat sanataide, media, draama, teatteritaide sekä puhe- ja viestintäkulttuurit. Sanataiteeseen kuuluu kaunokirjallisten tekstien kirjoittaminen ja tulkitseminen.” (Opetushallitus 2014; 104, 160, 287.) 2020-luvulla yhä useammasta suunnasta on kaikunut signaaleja siitä, että sanataideopetuksen aseman vahvistaminen olisi yksi hyväksi havaittu tapa ylläpitää ja kasvattaa lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaitoa ja lisätä näin heidän mahdollisuuksiaan toimia yhteiskunnassa. Tämä ei ole vain sanataiteen taiteen perusopetusta ja sanataidetoimijoita koskeva kysymys, vaan asialla on laaja yhteiskunnallinen merkitys. Tarve sanataiteen opetuksen aseman vahvistamiseen on tullut esiin useissa yhteyk-

sissä 2020-luvulla (ks. esim. Kauppinen 2021, 14). Sanataideopettajien kouluttaminen lisäksi sanataidepedagogista osaamista myös perusopetuksessa ja koulutuksen synergiamahdollisuudet esim. luokanopettajien koulutuksen kanssa ovat ilmeiset.

Sanataideopettajien koulutuksen tarve tuli esiin myös opetus- ja kulttuuriministeriön teettämässä selvityksessä Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajankohtaistamiseksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019). Sanataiteen kohdalla ensisijaisena kehittämistarpeena selvityksen toteuttanut Anniina Suominen näkee ammatillisiin opintoihin tähtäävien selkeiden opintopolkujen kehittämisen nykyisille oppilaille ja sanataiteen pedagogiseen tutkintoon johtavan yliopistollisen koulutusohjelman perustamisen yliopistoon. Suominen mukaan Opetushallituksen päättämät taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sanataiteelle yhtenä yhdeksästä taiteen alasta ovat riittävä peruste sanataiteen korkeakoulututkimuksen perustamiseksi. Suominen mukaan yksikön tulisi toteuttaa sanataiteen pedagogisen pätevyyden antavaa tutkinto-opetusta sekä ammatillista täydennyskoulutusta (Suominen 2019, 54).

3.2. Sanataiteen perusopetus osana taiteen perusopetusjärjestelmää

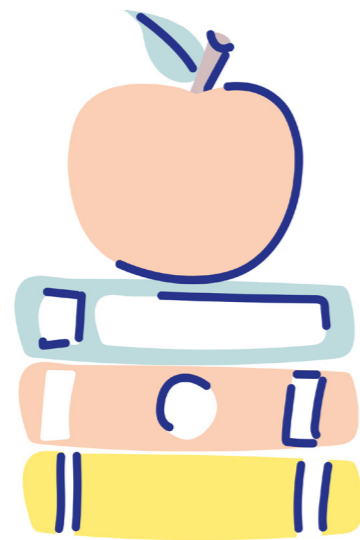
Suomalainen taiteen perusopetusjärjestelmä on maailman mittakaavassa ainutlaatuinen ja korkeatasoinen. Taiteen perusopetuksen parissa työskentelevät opettajat ovat korkeasti koulutettuja ja heillä on taustallaan vahva taiteellinen ja pedagoginen osaaminen. Kaikilla muilla taiteen perusopetukseen kuuluvilla aloilla on olemassa opettajuuteen pätevöittävä tutkintoniemi.

Musiikin taiteen perusopetuksen parissa työskentelevät opettajat ovat koulutukseltaan esimerkiksi musiikkipedagogeja, jotka ovat suorittaneet 240 opintopisteen laajuinen ammattikorkeakoulututkimuksen, teatteritaiteessa taiteen perusopetuksesta vastaavat esimerkiksi teatteri-ilmaisun ohjaajat, joiden koulutustausta voi niin ikään olla ammattikorkeakouluopinnoissa (240 op). Sanataiteen asemaa verrataan usein sirkustaiteeseen, joka on toinen taiteen perusopetuksen aloista, jossa ei ole voinut suorittaa opettajan työhön pätevöittävää tutkintoa. Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia sirkuslinjalta voi kuitenkin valmistua sirkusopettajaksi, joskin tutkintonimikkeenä on teatteri-ilmaisun ohjaaja (ks. esim. <https://www.turkuamk.fi/fi/tutkinnot-ja-opiskelu/tutkinnot/sirkus/>).

Sirkustaiteen puolella opettajien kouluttamiseen on reagoitu, ja Sorin Sirkus ja Tampereen yliopisto toteuttavat yhteistyössä Circus ++ Youth and Social Circus Arts - an innovative and

inclusive education for Europe -kehittämisen- ja tutkimushankkeen. Hankkeen aikana laaditaan Nuoris- ja sosiaalisen sirkuksen pedagogiikan kandidaattiohjelma, jota eri Euroopan maat voivat soveltaa paikallisesti. Hanketta koordinoi Tampereen yliopisto kumppaninaan Sorin Sirkus. Kansainvälisestä koordinoinnista vastaa lisäksi CARAVAN — International Youth and Social Circus network -verkosto. Opetussuunnitelman mukaisen tutkinnon voi aikanaan suorittaa hankepartnerimaissa joko kokonaan tai koota tutkinnon eri maissa suoritetuista osista. Tutkinnon myöntää yliopisto ja koulutuksen on tarkoitus alkaa vuonna 2023. Hankkeen ensisijainen kohderyhmä ovat sirkusohjaajat, jotka pääsevät yhdistämään käytännön osaamiseen ja työssä hankitun kokemuksen teoreettiseen tietoon.

Sanataide on siis täysin poikkeuksellinen taiteenala taiteen perusopetuksen kentällä. Ottaen huomioon, miten pitkät juuret lukemisen, kirjoittamisen ja kirjallisuuden opetuksella on maassamme ja miten vahvasti koko kulttuurimme rakentuu kielelle, tämä on erikoista.

4. Sanataideopettajien koulutus ja osaamisen vahvistaminen

4.1. Sanataideopettajien/pedagogien koulutusväylä

Tätä selvitystä varten kartoitettiin keväällä 2021 korkeakoulujen kiinnostusta sanataideopettajien koulutuksen järjestämiseen. Useampi taho ilmaisi keväällä 2021 kiinnostuksensa. Alustavia keskusteluja käytiin mm. Turun yliopiston luovan kirjoittamisen oppiaineen, Åbo Akademin sekä Tampereen ammattikorkeakoulun kanssa. Edellä mainittujen korkeakoulujen lisäksi sanataideopettajien koulutuksen toteuttajiksi sopisivat erityisen hyvin muut tahot, jotka tarjoavat kirjallisuuden tai/ja luovan kirjoittamisen opintoja ja oppilaitokset, jotka kouluttavat opettajia.

Esimerkiksi Turun yliopiston luovan kirjoittamisen oppiaineen vastaava opettaja Niina Repo näkee sanataideopettajaopintojen sopivan hyvin osaksi luovan kirjoittamisen ja kirjallisuustieteiden oppialoja (Repo 18.3.2021). Soveltuvia tahoja sanataideopettajaksi pätevöitymiselle olisivatkin korkeakoulut, joissa jo valmiiksi tarjotaan opetusta luovasta kirjoittamisesta, kirjallisuustieteestä ja kasvatustieteestä, esimerkiksi Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopisto ja Turun yliopisto. Koulutuksen tarve sanataideopetuksen suhteen on kahtalainen: toisaalta tarvitaan täydennyskoulutusta jo ammatissa työskenteleville sanataideopettajille, toisaalta tarvitaan tutkintoon johtava väylä alalle suuntaaville uusille tekijöille.

Kansainvälisten tutkimus- ja kehittämishankkeiden näkökulmasta sanataiteen potentiaali on suuri. Kulttuurin digitalisoitumisen myötä myös muualla läntisessä maailmassa pohditaan lukutaidon heikkenemistä. Suomalaisella sanataidekasvatuksella on tähän paljon annettavaa. Suomalaisen sanataidekasvatuksen kenttä on kehittynyt myös ruotsinkielisenä ja toimijat tekevät laajaa yhteistyötä. Tämän lisäksi sanataide taiteellisena toimintana taipuu poikkeuksellisen hyvin verkkoympäristöön, eikä erilaisten sanataideteosten jakaminen välttämättä vaadi fyysistä kohtaamista.

4.2. Sanataideopettajien pätevyysvaatimukset ja osaaminen

Taiteen perusopetuksen kelpoisuusvaatimuksen lainsäädäntö jättää jonkin verran tulkinnan varaa opettajan rekrytoivalle oppilaitokselle. Kuitenkin erityisesti laajan oppimäärän mukaista sanataiteen perusopetusta tarjoavilla oppilaitoksilla on paikoin ollut haasteita muodollisesti pätevien opettajien löytämisessä. Sanataideopetuksen parissa työskentelevillä on usein taustallaan maisterin tutkinto esimerkiksi kotimaisesta kirjallisuudesta tai yleisestä kirjallisuus-

tieteestä, mutta ei välttämättä lainkaan pedagogisia opintoja. Didaktiset taidot on hankittu esimerkiksi opiskelemalla luovaa kirjoittamista sivuaineena. Toisaalta opettajalla saattaa olla esimerkiksi luokanopettajan tai lastentarhanopettajan pätevyys, mutta ei lainkaan korkeakouluopintoja kirjallisuustieteestä tai luovasta kirjoittamisesta.

Sanataideopettajalta vaaditaan pedagogisen osaamisen lisäksi ymmärrystä taiteenalan historiasta, nykytilasta ja teoriapohjasta. Suomen Sanataideopetuksen Seuran järjestämässä työpajassa (Zoom 11.8.2021) työryhmät totesivat, että sanataideopettajalla tulisi olla vähintään perus- ja aineopintojen laajuinen ymmärrys kirjallisuudentutkimuksesta. Kirjallisuustieteen perus- ja aineopintoihin sisältyykin laajasti kirjapaketteja eri aikakausilta ja tyyliuunnista sekä tutkimuksen teoreettisiin virtauksiin tutustumista. Tämän lisäksi opiskelija oppii kirjallisuustieteen opinnoissa lukemaan tarkasti ja analyttisesti kaunokirjallisia tekstejä ja muita tekstilajeja. Tekstien analysointi- ja tulkintakyky on erityisen tärkeä taito sanataideopettajalle, koska palautteen anto ja arviointi on olennainen osa sanataideopettajan työtä. Perinteisten kirjamuotoisten tekstien lisäksi sanataideopettajan tulee olla hyvin perillä myös uusimmista tekstien tuottamisen alustoista ja formaateista sekä luovan työn ohjaamisen erityispiirteistä. Koska sanataiteen taiteen perusopetussuunnitelman perusteet pohjaavat laaja-alaiseen tekstikäsitykseen, on tärkeää, että sanataiteen opettaja hahmottaa oman toiminta-alueensa monipuoliset mahdollisuudet.

Sanataiteen taiteen perusopetuksessa opettajan ammattitaidossa keskeistä onkin perehtynyt ja syvällinen suhde sanataiteen alaan, sen historiaan ja ajankohtaisiin tapahtumiin sekä ymmärrys erilaisista oppijoista, opetusmenetelmistä, opetuksen taustalla vaikuttavista arvoista ja tavoitteista sekä ryhmädynamiikan perusteista. Sanataiteen taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistuksessa 2017 on pyritty kasvattamaan vuorovaikutuksen merkitystä opetustilanteissa. Opetussuunnitelmassa korostuvat innostaminen, kannustaminen ja rohkaiseminen. Oppilaan tuetaan osallistumaan keskusteluun ja tuottamaan taidetta myös yhdessä muiden kanssa (Huotarinen 2018, 29). Opetussuunnitelmassa korostuu myös oppilaan oma aktiivisuus. Oppilaan oman aktiivisuuden tukeminen ja ylläpitäminen vaativat opettajalta vahvaa pedagogista osaamista ja kykyä tunnistaa oppijoiden erilaisuus ja tukea jokaisen kirjoittajan yksilöllistä kasvua. Koulukohtaisissa opetussuunnitelmissa korostuvat myös opettajalle tärkeät tiedot ja taidot. Opettajalla tulee olla laaja tuntemus kirjallisuuden historiasta sekä uudemmassa, opetettavalle ikäryhmälle sopivasta kirjallisuudesta. Sanataiteen opettajan tulee myös tuntea monipuolisesti eri kirjallisuuden lajeja sekä hallita niihin liittyvä peruskäsitteistö.

Koska sanataideopetuksessa on sitouduttu laaja-alaiseen tekstikäsitykseen, opettajan tulee hahmottaa myös kielellisen ilmaisun alati muuttuvat välineet ja foorumit. Digitalisoituneessa kulttuurissa opettajan tulee hallita laajasti ja monipuolisesti erilaisia digitaalisia oppimisym-

päristöjä ja opetusvälineitä. Maailmanlaajuisen koronaepidemian vuoksi vuosi 2020 oli sanataideopetuksenkin näkökulmasta poikkeuksellinen. Opettajat joutuivat lyhyellä varoitusajalla soveltamaan oman opetuksensa vain verkkoympäristössä tapahtuvaksi. Tämä toimi kuitenkin sanataideopetuksessa verrattain hyvin, sillä sanataideharjoituksia voi helposti toteuttaa ilman fyysisen tilan jakamista ryhmän kesken. Sanataideopetuksesta onkin helppo luoda aidosti saatettava taidemuoto, jonka harrastamista eivät rajoita esimerkiksi motoriset haasteet. Sanataideryhmiin voi osallistua äidinkielestä riippumatta, koska opetuksen keskiössä on mielikuvitus, ilmaisun rohkeus ja luovuus, ei niinkään oikeakielinen, virheetön ilmaisu.

Sanataideopettajat ovat varhaiskasvatuksen opettajien, luokanopettajien, äidinkielenopettajien ja vanhempien lisäksi avainasemassa silloin, kun lapsille avataan lukemisen ja kirjallisuuden maailmaa.

Sanataiteen taiteen perusopetusryhmiin osallistuu myös lapsia, joilla on erityisen tuen tarvetta. Tämä vaatii kuitenkin opettajilta vankkaa osaamista ja kykyä eriyttää opetusta. Myös opetusryhmien laaja ikähaarukka vaatii opettajalta erityistä herkkyyttä ja ammattitaitoa, koska lapset saattavat olla kehitykseltään hyvin eri vaiheissa. Sama opettaja opettaa usein monia eri ikäryhmiä.

4.3. Sanataidepedagogiikan keskeisiä osaamisalueita

- **Sanataidedidaktiikka: sanataideopetuksen työtavat, opetusmenetelmät**
- **Monilukutaito ja laaja-alainen tekstikäsitys, erilaiset lukemisen ja kirjoittamisen formaatit ja foorumit. Ilmaisukeinojen eri modaliteetit.**
- **Sanataideopetuksen erityisyyden ymmärtäminen suhteessa ryhmädynamiikan muodostumiseen.**
- **Ihmisen kehitysvaiheiden tiedostaminen, kielenkehitys ja sanataideopetuksen menetelmiensoveltaminen eri ikäryhmille**
- **Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja erilaiset oppijat**
- **Sanataiteilijan ja sanataideopettajan identiteetin rakentuminen**
- **Sanataiteen alan monimuotoisuuden ymmärtäminen**
- **Tekstien monimuotoisuuden ymmärtäminen ja oppilaan identiteetin rakentumisen rooli osana opintoja**
- **Itsereflektiivisyys osana sanataiteen kenttää ja opettajan kasvua**
- **Ymmärrys sanataiteesta osana laajempaa kulttuurista kokonaisuutta.**

4.4. Sanataideopettajan/sanataidepedagogin tutkinto

Esitämme sanataideopettajien koulutukseen kahta vaihtoehtoista mallia, jotka ovat:

1. Ammattikorkeakoulupohjainen monimuotokoulutus alalla jo työskenteleville sanataideopettajille.

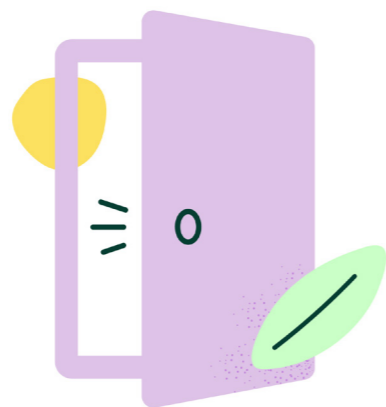
2. Maisteriohjelma sanataideopettajille

Tässä alaluvussa esitellään ehdotus opintojen rakenteesta ja sisällöstä.

Alustavissa keskusteluissa keväällä 2021 Tampereen ammattikorkeakoulu on ilmoittanut kiinnostuksensa sanataidepedagogien koulutuksen pilotointiin monimuotokoulutuksena. Koulutus voidaan toteuttaa STEM-erillisryhmänä. STEM on erillinen vakiintunut koulutuskokonaisuutensa, joka on suunnattu nimenomaan opettajille, joilla ei työkokemuksesta huolimatta ole oman alansa opettajan ammatillista pätevyyttä. (<https://blogs.tuni.fi/tamkblogi/teema2/stem-painotteinen-opettajankoulutusryhma-vahvistaa-stem-alojen-koulutusta-ammattillisesa-koulutuksessa/>)

Ammattikorkeakoulun toteuttamien monimuoto-opintojen kautta tutkintonimike sanataideopettajalle voisi olla sanataidepedagogi. Näin sanataiteen alalta suoritettu ammattitutkinto rinnastuisi esimerkiksi musiikinopettajien vastaavaan tutkintoon. Monimuotokoulutuksen toteutumisessa avainasemassa on korkeatasoinen osaamisen tunnistaminen. Opiskelijan aiemmasta tutkinnosta ja työhistoriasta hyväksiluetaan 120 opintopistettä ja 120 opintopistettä suoritetaan opintoina ammattikorkeakoulussa.

120 opintopisteen kokonaisuudesta 60 opintopistettä on yleisiä opettajaopintoja, jotka pitävät sisällään opetusharjoittelun/harjoitteluita.

MALLI 1 : Amk-monimuoto-opinnot, Tutkintonimike: sanataidepedagogi

Opiskelukäytännöt: Monimuoto-opinnot koostuvat kasvatustieteellisistä perusopinnoista, ammattipedagogisista opinnoista, muista opinnoista ja opetusharjoittelusta. Opiskelija saa hyväksilukea opintoja aiemmasta tutkinnosta sekä työkokemuksesta ja opinnot räätälöidään henkilökohtaisesti.

Sisällöt ja rakenne:

60 op Sanataideopettajan erikoistumisopinnot yleinen opettajan kelpoisuus
Sanataidepedagogiikka

60 op Monimuoto-opinnot

10 op Opettajan ammattitaidon perusteet

Jakso perehdyttää opettajan ammattitaitoon yhteiskunnallisessa, filosofisessa ja psykologisessa viitekehyksessä. Työtapoja ovat luennot ja ryhmätyöt. Opiskelija kokoaa jakson aikana oman pedagogisen portfolion.

10 op Ryhmän ohjaaminen ja pedagogiikka 1 ja 2

Jakso perehdyttää ryhmän ohjaamisen perusteisiin ja sanataideopetuksen didaktiikkaan. Opiskelija osaa ohjata sanataideharjoituksia ja ymmärtää ryhmädynamiikkaa. Opiskelija ymmärtää sanataideopettajan tehtävät sekä eettiset vastuut ja toimintaperiaatteet. Opiskelija osaa sijoittaa sanataiteen taidekasvatuksen jatkumoon, taiteen perusopetukseen ja soveltavaan taiteeseen. Työtapoja jaksolla ovat luennot, ryhmätyöt, harjoitustyöt ja esim. portfoliotyöskentely.

30 op Harjoittelu

10 op Opetusharjoittelu 1 ja 2

Opiskelija toteuttaa valitsemalleen kohderyhmälle opintojakson tai kurssikokonaisuuden työelämäyhteydessä. Kokonaisuus voi toteutua osana taiteen perusopetusta tai soveltavan taiteen kontekstissa esimerkiksi ikääntyneiden tai erityistä tukea tarvitsevien lasten tai nuorten parissa. Työtapoja ovat itsereflektio ja vertaispalaute.

20 op Sanataidepedagogin syventävä harjoittelu

Syventävässä harjoittelussa opiskelija toimii sanataideopetuksesta vastaavana pedagogina suunnitellen ja toteuttaen laajemman kokonaisuuden lapsille ja/tai nuorille. Työtapoja ovat harjoittelusuunnitelman laatiminen ja raportin kirjoittaminen, opetus-tuntien suunnittelu, erilaisten opetusmenetelmien toteuttaminen sekä vertaispalaute.

10 op Kirjallinen opinnäytetyö

MALLI 2 : Sanataideopettajien Maisteriohjelma

Sanataideopettajan maisteriohjelma opiskelijoille, joilla on vähintään kirjallisuuden ja/tai luovan kirjoittamisen BA-tutkinto/humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto ja työkokemuksesta hankittu taiteellinen osaaminen.

Opiskelukäytännöt: Opiskelu perustuu läsnäoloon, sitoutumiseen ja vuorovaikutukseen. Opetusmuodot ovat monipuolisia ja kehittyviä. Kurssit voivat koostua esimerkiksi työpaikoista, ryhmätöistä, luento- ja seminaariopetuksesta sekä itsenäisistä oppimistehtävistä.

Sisällöt ja rakenne:

Opettajan pedagogiset opinnot 60 op

Taidepedagogiikka 1

Kasvatuksen historialliset ja filosofiset perusteet	5 op
Taideopettajuuden kokemuksellinen perusta	3 op
Monitaiteisuus osana taidepedagogiikkaa	2 op

Taidepedagogiikka 2

Ihmiskäsitys taideopetuksessa	2 op
Dialogisuus osana opetusta	2 op
Erityispedagogiikka	4 op
Taideopetus osana yhteiskuntaa	2 op

Tutkiva oppiminen 1

Taidepedagogi tutkijana	5 op
Taidepedagogiikan seminaari	5 op

Opetusharjoittelut 1 ja 2 20 op

Sanataiteellisen hankkeen tai tapahtuman toteuttaminen 10 op

Sanataiteen alan syventävät opinnot 60 op

(Opiskelija valitsee yksilöllisesti kirjallisuustieteen ja/tai luovan kirjoittamisen alalta)

Sanataiteen teoriat ja käytäntö	20 op
Vapaavalintaiset opinnot	10 op
Opinnäyteseminaari	5 op
Opinnäytetyö	25 op

5. Lopuksi

Sanataidekasvatus tulee nähdä elinikäisen oppimisen prosessina. Sanataidekasvatus voidaan aloittaa jo vauvana, sillä loruttelun ja kielellä leikittelyn avulla tuetaan niin lapsen kielellistä ja motorista kehitystä kuin vanhemman ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta. Väestön ikääntyessä yhä useampi kokee tarvetta purkaa elämäkokemuksia sanataiteen ja luovan kirjoittamisen kautta. Kansalaisopistojen ja työväenopistojen kirjoittajaryhmät täyttyvät vuosittain uusista luovista kirjoittajista. Toisaalta sanataide tukee nuorta ja nuorta aikuista oman identiteetin muodostumisessa ja auttaa hahmottamaan yksilön ja yhteisön suhdetta. Sanataidekoulut ja ryhmät tarjoavat monelle nuorelle turvallisen paikan kasvaa niin ihmisenä kuin kirjoittajana.

Sanataideopettajan koulutusväylä toimisi myös motivaatiotekijänä sanataidetta harrastaville oppilaille, kun he voivat nähdä harrastuksen ponnahduslautana sanataideopettajan tutkintoon. Tähän asti tätä mahdollisuutta ei ole ollut. Se on koettu selkeänä puutteena vanhempien, omaa ammatillista tulevaisuuttaan suunnittelevien oppilaiden keskuudessa. Mahdollisuus tulevasta ammatista sitouttaa harrastukseen ja nostaa sen samalla tasa-arvoiseen asemaan muiden taiteen perusopetuksen alojen kanssa. Sanataideopettaja voi olla tulevaisuudessa yksi lasten ja nuorten haaveammateista.

Sanataidepedagogiikkaa on kehitetty Suomessa jo yli 30 vuoden ajan, mutta kehitys on tapahtunut pitkälti aktiivisen vapaan kentän toimesta. Sanataidepedagogiikka ei ole uusi poppas-konsti lukutaitoapataian, vaan taidekasvatuksen ala, jolla on vahva pohja suomalaisen taidekasvatuksen kentällä. Tätä pohjaa ei ole kuitenkaan tuettu tarpeeksi yhteiskunnan rakenteiden tasolla, huolimatta siitä, että sanataidepedagogiikka tarjoaa vastauksia lukuisiin aikamme koulutuksellisiin haasteisiin. Luku- ja kirjoitustaito ovat demokraattisen yhteiskunnan peruspilareita, ja kun nämä taidot alkavat rapautua, muodostuu uhka koko kansalaisyhteiskunnan perustalle. Valtiollisella tasolla tähän on havahduttu, mutta ovatko toimenpiteet riittäviä?

Tämän selvityksen pohjalta ehdotamme, että sanataideopettajille luodaan tutkintonimike ja selkeä väylä tutkintoon. Toimenpide-ehdotuksemme ovat:

- 1. Ammattikorkeakoulun yhteyteen (esim. Tampereen ammattikorkeakoulun Steam-opinnot) luotu monimuotokoulutus, jossa aiemman työkokemuksen ja koulutuksen hyväksilukujen ja 240 opintopisteen kautta voi pätevätyä nimikkeellä sanataidepedagogi. Tämä on mahdollista toteuttaa lyhyellä aikataululla, jos rahoituspohja on kunnossa.**

2. Yliopiston yhteyteen (esim. Turun yliopisto, Helsingin yliopisto tai Jyväskylän yliopisto) luodaan maisteriohjelma sanataideopettajille. Maisteriohjelma rakennetaan kirjallisuusaineiden yhteyteen.

Perustelut koulutuksen systemaattiselle kehittämiselle ovat vahvat. Sanataideopettajien kouluttaminen tukee Kansallisen lukutaitostrategian tavoitteita. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvi, jonka raportit ovat herättäneet viime vuosina paljon huolipainotteista keskustelua, nostaa Kansallisesta lukutaitostrategiasta antamassaan lausunnossa esiin erityisesti lukutaitotyöhön tarvittavat pysyvät rakenteet. Karvin lausunnossa erityishuomio kohdistuu myös kirjoitustaitoon. Kirjoitustaidossa näkyvät erot ovat jopa lukutaidossa näkyviä eroja suurempia. Tekstien tuottamistaito on aktiivisen toimijuuden ja osallisuuden edellytys. Kaikki tämä on jo lähtökohtaisesti sanataidepedagogiikan ytimessä. Jotta sanataideopetus voisi nivoutua kiinteäksi osaksi varhaiskasvatusta, perusopetusta ja taiteen perusopetusta, se tarvitsee yhteiskunnalta laajempaa tukea ja sisällöllistä ymmärtämystä hallinnon ja päätöksenteon eri tasoilla.

Kokonaan uusien rakenteiden ja toimintamallien luomisen sijaan lukutaitotyössä tulisi huomioida sanataiteen nykyisten rakenteiden kehittäminen: alalle koulutettujen ammattilaisten määrää tulee lisätä sekä tukea heidän sijoittumistaan osaksi erilaisia palveluja, kuten opetus- ja kasvatusalaa, kirjastoja, nuorisotyötä ja sote-sektoria. Sanataidepedagogin koulutuksen saaneilla ammattilaisilla tulee olla keskeinen rooli tulevaisuuden lukutaitotyössä.

Lähteet

Duesbery, L. & Justice, P. 2015. Effects of an elementary language arts unit on critical thinking, reading and writing. *Journal of education and practice*, 6/1. 148–155.

Harjunen, E. & Rautopuro, J. 2015. Kielenkäytön ajattelua ja ajattelun kielentämistä. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014: keskiössä kielentuntemus ja kirjoittaminen. Tampere: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI, julkaisu 8/2015.

Kauppinen, L. 2021. Sanataidekasvatuksessa piilee hyödyntämätön potentiaali. *Kielikukko*. 1/2021.

Kaseva, T. 1.10.2017. Pisa-menestyksen takana vaanii nurja puoli: tuhannet suomalaisnuoret lukevat niin surkeasti, etteivät selviä arjen tilanteista – Miten se on mahdollista? Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005388591.html> [Luettu 2.6.2021]

Kivijärvi, V. 2020. Literary art supporting literacy skills in adulthood. *Scriptum – Creative Writing Research Journal* 7/1, 4 – 33.

Luoma, T. 2020. Taiteen perusopetus 2020. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2019-2020. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset. 2020:4.

MacLusky, J. & Cox, R. 2011. Teaching creative writing in the primary school: Delight, entice, inspire! Maidenhead, Englanti: McGraw-Hill.

Miller, D. & Turci, M. 2007. Language and verbal art revised: Linguistic approaches to the study of literature. Lontoo: Equinox publishing.

Miller, J. 2015. Do you read me? Learning difficulties, dyslexia and the denial of meaning. Lontoo: Karnac.

Puikkonen, E. 2018. Sanataidetta on! Työtavat, tekijät ja teoria.

Suominen, A. 2019. Selvitys taiteenperusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajankohtaistamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.

Painamattomat

Karvi: <https://karvi.fi/karvi/lausunnot/kansallisen-koulutuksen-arviointikeskuksen-lausunto-kansallisesta-lukutaitostrategiasta/> (haettu 26.1.2022)

Krutsin, P. 2021 <https://lukuliike.fi/sanataide-on-luku-ja-kirjoitusmotivaation-moottori/>

Opetushallitus: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>
haettu 30.11.2021

Opetushallitus: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sanataide-taiteen-perusopetuksessa-2005-2021>
haettu 1.1.2022

Opetushallitus: <https://vos.oph.fi/rap/vos/v21/v08yk6l21.html>
haettu 20.1.2022

Repo, N. Turun yliopisto. Luovan kirjoittamisen oppiaine. Teams-haastattelu 18.3. 2021

Vantaan Sanataidekoulu Sanataiteen perusopetuksen opetussuunnitelma. 2018. <http://sanataidekoulu.fi/wp-content/uploads/2018/07/VANTAA-OPS-LAAJA-LOPULLINEN-2018.pdf>

Åhlgren, T. 2021. Suomen Sanataideopetuksen seura/ Vantaan Sanataidekoulu.
Sähköpostihaastattelu 28.10.2021

Tampereen ammattikorkeakoulu <https://blogs.tuni.fi/tamkblogi/teema2/stem-painotteinen-opettajankoulutusryhma-vahvistaa-stem-alojen-koulutusta-ammattillisessa-koulutuksessa/>
haettu 20.11.2021

The image features a vibrant, stylized sunburst background. The sunburst is composed of numerous rays radiating from a central white circle. The rays are colored in various shades of yellow and orange, creating a warm and energetic atmosphere. The central white circle is outlined in a thin yellow border. Inside this circle, the text "www.sanataide.fi" is written in a bold, black, sans-serif font.

www.sanataide.fi